

ГДЕ МАХНЕТЪ,
ТАМЪ СНАБИ
ЗЛЦА,
ГДЕ ПЕРМАХ
НЕТЪ, ТАМЪ
ПЕРЗЛОЧЕКЪ.

НАБА МХРОМЕЦЪ

1912

ETNOLOGIE VÝCHODNÍCH SLOVANŮ

Barbora Navrátilová Machová
Podzim 2023

Folklor východních Slovanů

- Folklor – definice a typické znaky
- Hlavní žánry východoslovanského folkloru
- Exkurz č. 1 – Ruská folklorní epika, byliny, bohatýr Ilja Muromec
- Exkurz č. 2 – Internetové memy s tematikou války

What boys
think girls like

CLICHE CAR

What girls
actually like

FOLKLOR

Definice:

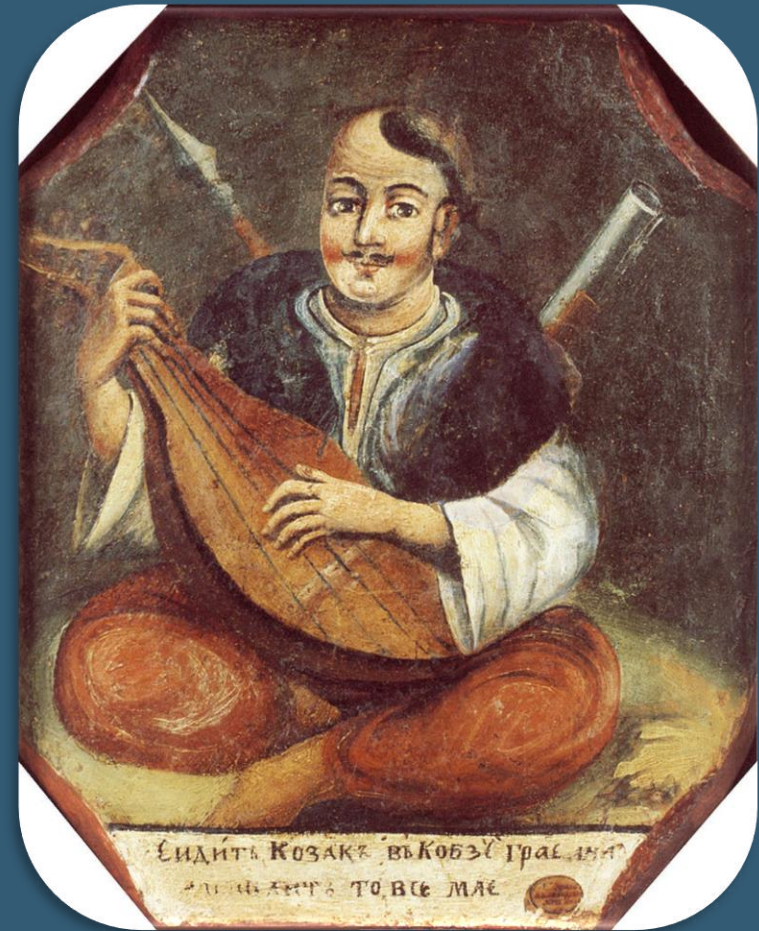
- osobité, formálně a obsahově vyhraněné projevy hudební, slovesné, taneční a dramatické kultury

Základní znaky:

- tradování z generace na generaci
- ústní podání (orálnost)
- neustálá obměna prvků, variační proces, improvizace
- synkretičnost
- klíčový je interpret

DNES

foklorismus, nové žánry

Kozák Mamaj, jeden z nejznámějších folklorních hrdinů na Ukrajině (s kobzou/bandurou) [Cossack Mamay 18th c - Казак Мамай](https://en.wikipedia.org/wiki/Cossack_Mamay) [wikipedia.org](https://en.wikipedia.org/wiki/Cossack_Mamay)

Hlavní žánry východoslovanského folkloru

Tradiční žánry

- obřadní písně – rozsáhlý a rozmanitý soubor, doprovázejí výroční a rodinné obyčeje (např. jarní, vánoční, svatební, pohřební nářky...)
- lyrické písně – rozmanitá tematika, žánr živý až do současnosti, milostné písně, ukolébavky, vězeňské, vojenské písně, dalších profesních skupin – loďařské, formanské, od konce 18. století dělnické...
- epické písně – **byliny (ruský hrdinský epos)** a písně s historickou tematikou (ukrajinské **dumy**)
- lidové divadlo – především loutkové, u Rusů tzv. petrušky (maňásky), později marionety, postava chytrého Petrušky (analogicky Kašpárek, Pulcinella, Kasperl), u Ukrajinců a Bělorusů tzv. **vertep** (ukr.), **batlejka** (běl.) – vánoční divadlo, původně loutkové, dnes hrané
- pohádky, pověsti, pranostiky, přísloví a hádanky, duchovní písně

Вертеп (театр) —
Википедия
(wikipedia.org)

- Петрушка как персонаж народных
кукольных представлений (netigor.ru)

Hlavní žánry východoslovanského folkloru

Nové žánry (od 1917)

- nové obsahy ve „starých“ žánrech – historické písně, pohádky, pověsti, přísloví, např. pověst o Leninovi
- tzv. **častuška** – krátká často satirická nebo kritická píseň s aktuální tematikou, široce oblíbená v sovětském období, zdroje: městská zlidovělá píseň, satirické popěvky, dětský folklor, doprovod: na balalajku nebo harmoniku (ukázky: [\(8\) частушки – YouTube](#), [\(8\) Гала концерт IV Вероссийского фестиваля русского танца Перепляс - YouTube](#))
- revoluční a vojenské písně, tzv. partyzánský folklor (legandy, písně, humorky) – za 2. sv. války
- anekdoty, vtipy

Exkurz č. 1

Ruská folklorní epika

BYLINY (rus. *былины, старины*) = „písň o tom, co bylo“

- zaznamenány na ruském Severu, tj. na území dnešní Archangelské oblasti a Republiky Karélie, stopy i v centrálním Rusku, na Urale (od konce 18. století až do počátku 20. století)
- epický, zpívaný, veršovaný a neobřadový folklor
- interpreti a situace: pěvci - vypravěči , specifické nápěvy prostřednictvím zpěvavého recitativu, bez doprovodu hudebního nástroje, zábava v hospodách, doma, při dlouhých večerech venku
- rozsah: desítky až stovky veršů
- tematika: ze života bohatýra, mnoho historický postav a událostí

Byliny a jejich hrdinové (bohatýři)

- (rusky *богатырь*) - z turkicko-mongolského *bayatur* (udatný)
- množství hrdinů - např. obr Svjatogor, čaroděj Volch Vseslavjevič, drakobijec Dobryňa Nikitič, Istivý záletník Aljoša Popovič, fešák Čurila Plenkovič nebo ctnostný a statečný Ija Muromec
- Kořeny bylin: období Kyjevské a Novgorodské, částečně také Moskevské Rusi, prostředí aristokratických družin a knížecích dvorů (11.-16. století)
- ahistorický charakter bylin - směšování historický událostí a postav
- **Bylinné cykly**

tzv. starší byliny - např. o obru Svjatogorovi

tzv. mladší byliny - byliny z kyjevského cyklu o Vladimíru I. Velikém (přelom 10. a 11. století) a Vladimíru II. Monomachovi (12. století) a jejich bohatýrech, o bohatýrech novgorodských (např. o Vasilu Buslajevičovi), moskevských, o povstání Stěny Razina, o ukrajinských kozácích, až po tzv. petriady o Petru Velikém (18. století)

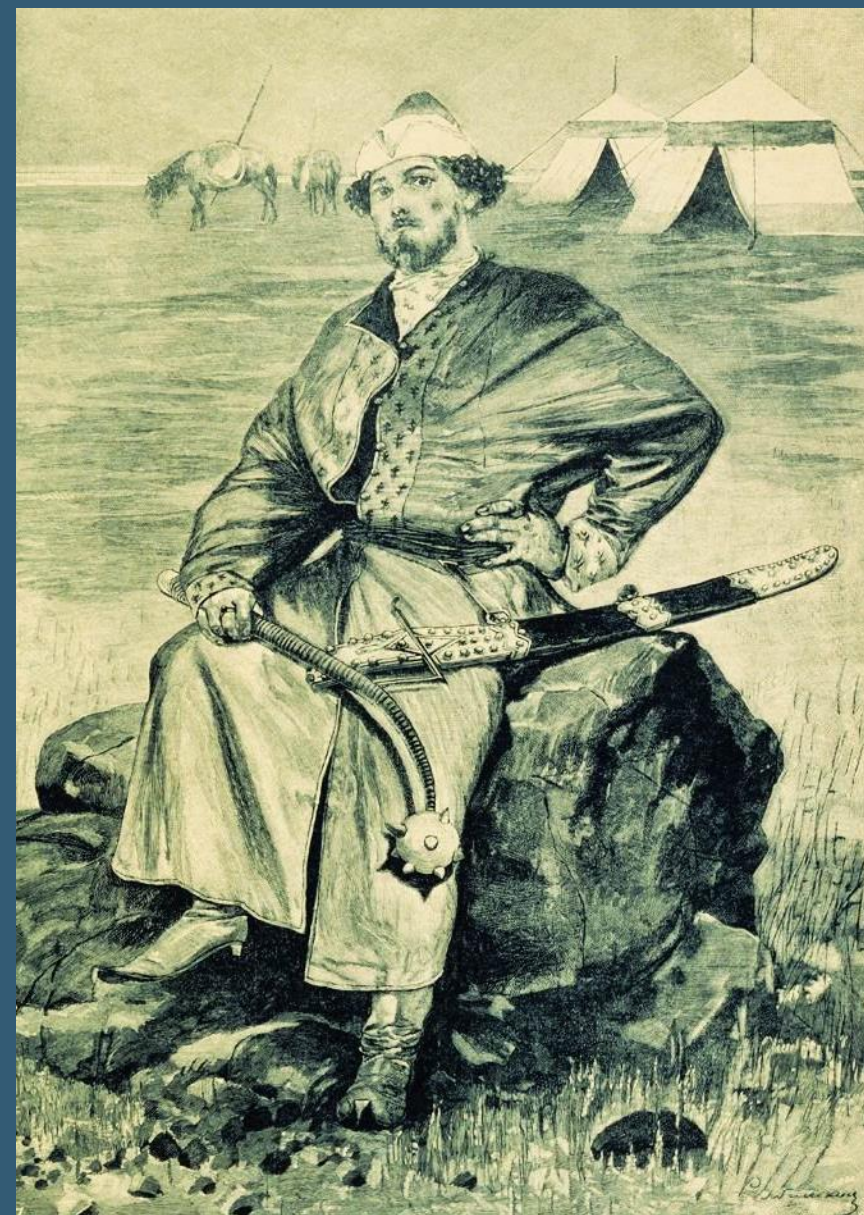

**Ivan Bilibin: Ilya
Muromec a
Svjatogor.**

1940. varvar.ru:
Билибин Иван
Яковлевич / Илья
Муромец и
Святогор

**Andrej
Rjabuškin:
Aljoša
Popovič
1895**

[http://www.art-
catalog.ru/pict
ure.php?id_pic
ture=11737](http://www.art-catalog.ru/picture.php?id_picture=11737)

Слепой гуслиар, поющий старинку. 1887.
Холст, масло. 102x71,2 см.
Государственная Третьяковская
галерея, Москва
Рябушкин, Андрей
Петрович . http://www.art-catalog.ru/picture.php?id_picture=11714

Sbírky bylin:

- **Staré ruské básně, Moskva 1804** - z rukopisu z poloviny 18. století, jehož autem byl pravděpodobně Kirša Danilov, vypravěč a pěvec bylin v oblasti Uralu (Древние российские стихотворения, собранные Киршею Даниловым - Кирша Данилов (XVIII в.) - Система онлайн-просмотра (rsl.ru))

- ***Polnyj svod kyjevskich bylin*** Alekseje Lelčuka

(Книга о кїевских богатырях: свод 24 избранных былин древне-кїевского эпоса : Василь Петрович Авенариус : Free Download, Borrow, and Streaming : Internet Archive)

Šíření bylin z jihu na sever

- s tzv. *gusljari*, pěvci a hráči na gusli původem z dvorského prostředí kyjevského vládce, kteří později splynuli s potulnými zpěváky, herci a baviči z nižších tříd (*skoromochy*) - několik migračních vln
- Bylinná tradice přežila na Severu, ale i v jiných okrajových oblastech Ruska až do poč. 19. století (na Urale, Sibiři, Kavkaze)

Byliny o Svjatogorovi a Iljovi Muromcovi

- setkání mladého hrdiny Ilji Muromce s jeho starým mentorem, umírajícím obrem Svjatogorem
- Bohatýr Ilja Muromec - nejpopulárnější, další dva populární bohatýři: Dobryňa Nikitič a Aljoša Popovič. Tato trojice bývá někdy označována jako „tři bohatýři“

(viz obraz Viktora Vasněcova Tři bohatýři 1898)

Antropologická a religionistická analýza mýtu:

Jiří Dynda: *Svjatogor. Smrt a iniciace staroruského bohatýra*. 2016

- ústřední motiv - iniciace, selhání starého hrdiny a zrod nového

Svjatogor předává sílu Iljovi a silný a chrabrý Ilja Muromec se stává ideálním hrdinou, který za každé situace brání jako válečník matičku Rus před monstry, Tatary a loupežníky, který se nenechá svést ani ženami, ani penězi. Stává se zcela kladným hrdinou, který byl později kanonizován jako Svatý Ilja Muromec Pečorský (17. století)

- binární opozice staré x mladé, unavené x energické, nehybné x aktivní
- potřeba vyrovnávání se s odkazem starších generací, k jejichž střídání dochází ve všech lidských společnostech.
- OSUD a jeho nevyhnutelnost

Komparativní analýza eposu

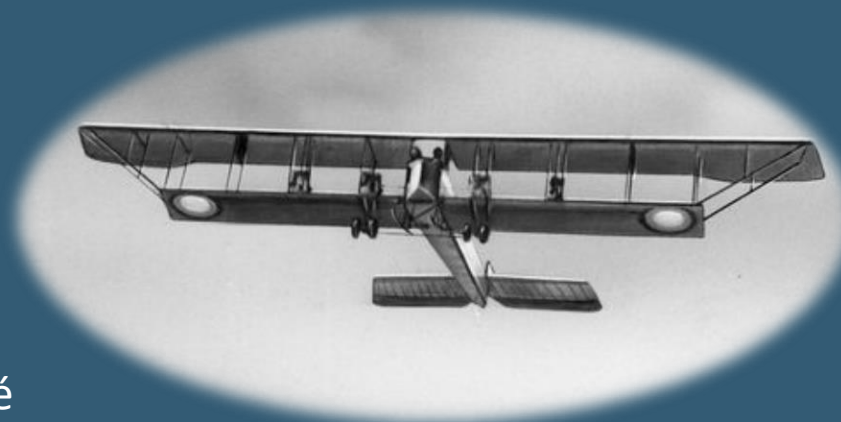
- J. Dynda: komparace s eposy jiných indoevropských a eurasijských etnik s použitím historických a lingvistických metod

Některá zjištění:

- síla a moc výjimečných hrdinů bývá často opisována prostřednictvím jejich mimořádné tělesné velikosti
- geneticky a typologicky nejbližší - jihoslovanský **junácký epos**
- motiv ztráty síly, životní energie, která je často umístěná v kolenou nebo v nohách
- paralely s epikou ugrofinských národů, národy z Kavkazu (tzv. Nartský epos), a turkických národů, které také popisují boj hrdiny s obrem

Fenomén Ilja Muromec

- námět děl umělecké literatury, opery, vážné hudby, obrazů, rockové hudby, filmů, animovaných pohádek i videoher
- jediný bohatýr, který byl kanonizován pravoslavnou církví (svátek má 19. prosince)
- v 1. sv. v. po něm byl pojmenován ruský bombardovací letoun
- v současnosti je Ilja Muromec oficiálním patronem ruských raketových vojsk
- hrdina anekdot
- „Boj“ o Ilju Muromce: [Ukrajinci nám chtějí ukrást bohatýra Ilju Muromce, zlobí se Rusové - iDNES.cz](#)
- Regionálně – spojení s představou o svatém proroku Eliáši (rus. Ilija)

Tři bohatýři - hrdinové animovaných filmů

Cyklus animovaných filmů (2004-2023 bylo zatím natočeno 12 filmů)

[Три богатыря \(персонажи мультфильмов\) - Три богатыря \(франшиза\) — Википедия \(wikipedia.org\)](#)

Ilya Muromec a Solověj Loupežník 2007
(8) [Ilya and The Robber | "Илья Муромец и Соловей-Разбойник" с английскими субтитрами - YouTube](#)

Exkurz č. 2
Internetové memy a vtipy o válce

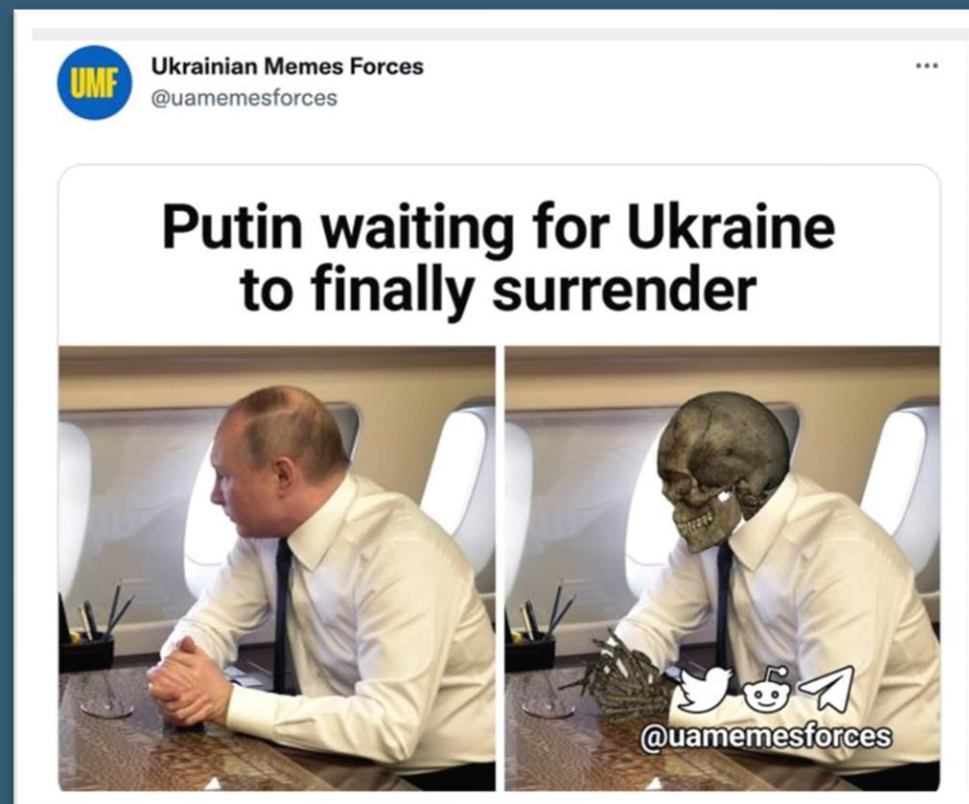

Ukrajinci jako lidé se smyslem pro humor
(obecně přijímaný a budovaný
autostereotyp)

internetový mem jako "nová zbraň"

X

ruská internetová propaganda

Мемы о войне в Украине, шутки и приколы про русских - Телеграф (telegraf.com.ua)

What boys
think girls like

What girls
actually like

Russian military in the media

Russian military in reality

**РУССКАЯ МАМА, В КАКОЙ
ИЗ ШКАТУЛОК
ВАШ СЫН?**

ВО ВСЕХ!

Мемы о войне в Украине, шутки и приколы про русских - Телеграф
(telegraf.com.ua)

Анекдоты, шутки, приколы и видеомемы об александре лукашенко - Телеграф
(telegraf.com.ua)

